

ІСТОРИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ

УДК 572.9

ТЕМЧЕНКО Андрій Іванович
кандидат історичних наук, доцент,
Черкаського національного
університету ім. Богдана Хмельницького
e-mail: temchen@ukr.net

КРОВ У МІФОЛОГІЧНИЙ ВІРУВАННЯХ СХІДНИХ СЛОВ'ЯН (НА МАТЕРІАЛАХ ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАМОВЛЯНЬ)

У міфологічних текстах кров набуває полярних характеристик – її нестача / відсутність спричиняє захворювання / смерть, натомість її надлишок також є шкідливим. Опозиційні відношення формують систему координативних значень, де червоне, гаряче, рухоме, солодке провокують створення смислових відгалужень, що визначають ступінь її життєвої активності. Найпотужнішим, з погляду обряду, виступає яра кров, що межує з іншими поняттями з коренем -яр-, які позначають природну силу. Відтак в соціумі цим словом називали представників влади; в традиційних віруваннях – міфологічних істот. Надмірність «ярої сили», яка шкодить, обумовлена обрядом, тому «яру кров» (зайву силу) випускали, що пояснює міфологічний підтекст флєботомімі. Аналогічні вірування походять з етіологічних міфів, в яких всесвіт ототожнювався з тілом людини, де кров зіставлялася з природною вологою. Знаковими є тексти від кровотечі, в яких використовували символіку абсолютної сухості, що асоціювалася з каменем і піском. Концентрація абсолютної сухості каменя і піску експлуатується обрядом, коли необхідно висушити до останку щось занадто вологе.

Ключові слова: міф, кров, лікувальний обряд, камінь, текст, магія.

Постановка проблеми. В контексті індоєвропейської міфології цікавою видається тема крові, обрядове використання якої практикували давні слов'яни. Найчастіше наукові дослідження обмежуються символікою крові в ритуалах жертвоприношення [1]. Однак маловивченою, залишається тема семантики крові з міфології лікування.

Мета статті полягає у висвітленні проблематичних моментів, пов'язаних з семантикою крові в лікувальних текстах населення українського і білоруського Полісся. Мова йде про семіотичні конструкції, побудовані за принципом бінарно-смислових протиставлень.

Виклад основного матеріалу. В лікувальних замовляннях кров набуває подвійних ознак, оскільки може бути *червоною / солодкою / +* або *чорною / недоброю / поганою / -*. У зв'язку з цим знаковим видається спосіб маркування здорового / хворого тіла за допомогою кольору або смаку крові: «Скула <...> прошу тебе, молю тебе, жовтого мочка (мозку. – прим. авт.), сіняго жира, червонай крові, білаго ціла, рижаго мяса не росцірай, Івану под грудзі не подпірай» [2, № 332] / «Сіне жили, солодке крив не бивац, ні діку, ні молодіку, ні в перакрой» [2, № 814], або «То уроки – хтось таке, недобра кроў у його, або зуби, то ето так урочить. Вони і не хочуть урочити, але уже він таке, поганій: така кроў, чи таки вочи, – біда його зна що» [2, № 212]. Розглянемо зазначену бінарність докладніше.

Образ *червоної крові* споріднюється з поняттями, що позначають народження / зростання: д.-р. черево – «живіт» / черевитғы – «товстий» [3, Т. 3, 1499-1500] і сприймається як субстанція, що насичує усе тіло: «Кров з буйної голови, з рум'яного лица, з ретивого сердца, з живота, з костей, з мозгів, з чорних кіс, з карих очей» [4, 36]. Витікання крові

ототожнюється з позбавленням життєвої сили, тому в текстах «від недоброго ока» моделюється ситуація знекровлення ворога: «І хто цьому (ім'я) урече, то цей кроў потече»; «Хто хрищеному (ім'я) уроче, тому кроў потече» [2, № 243, 245]. Сприйняття крові як основи життя слугує поясненням семантики кривавих клятв і жертвопринесень: «Господа Бога ўмаляю, к сабе прізваю. Госпадзі, памажи мне, Госпадзі, ад яда адгавар'иць чистим серцам (пор. з образом щирого серця), сваю кровью, св'атой церкві» [2, № 659]. Пор.: з рос. вятськ. *чєрв* – «сєрп» зіставляється з лит. *kirvis* / лтш. *smrvis* – «сокира» < i.-є **(s)ker* – «стрижу» ?! лит. *skurti* – «від'єднувати / роз'єднувати» [5, Т. 4, 334]).

Крім кольорових і смакових маркерів, поширеними є поняття, що позначають інші характеристики живого тіла, зокрема його «температурний режим»: «Петро і Павел <...> виговоралі, із жоўтія кості, із *горачей* крові, із буйной голови, із румяного ліца, із щирого серця»; «Куди ви (лихоманки) ідзеце? Ідомо на мір, мір спакусіць, бело цело сушиць, *яру* кроў піць» [2, № 245, 551]; «Прєсвятая Богородиця, просим собі в поміч. Замоўляю кров *буйную*, трав'яную, водяную» / «Крикси <...> узміте, занєсіте на сухі лози, на бистри води на *буйні* огонь» [6, № 24, 76]. Звідси застосування специфічної лексики, що позначає живе / здорове тіло, зокрема інваріантного *гарячий* і похідних – *буйний*, *ярий*. На відміну від перших прикметник *ярий* виглядає як обрядова форма, що концентрує в собі усі можливі значення, пов'язані з життям. Пор.: серб. хорв. *јдра* – «жар з печі»; словен. *jōren* – «лютий / енергійний / сильний»; д.-чеськ. *jarobujně* – «гарячий», слвц. *jarэ* – «свіжий»; в.-луж. *jara* – «дуже / занадто», а також болг. *яра* – «саяво»; польськ. *jarzуж sik* – «сяяти / світити» < прасл. **jarь*, гр. *жисьт* – «вогняний / сильний» [5, Т. 4, 562]. Пор. з дотичними за значенням іменами «княжої крові»: Ярослав, Яромир, Ярополк. Ярчуками вважали також цуценят-первістків, які володіли неабиякою фізичною силою, а також здатністю бачити і відгонити відьом (оперувати в світі невидимого), тому укус ярчука вважався небезпечним [7, Т. 1, 60]. За аналогією ярцями називали отруйних змій, невеликі розміри яких візуально не відповідали смертельній небезпеці, що вони становили для більших людей і тварин: «Прашу я тібе (Ярець і ярица) і чада тваєго, вазмі щучого зуба, виймі єда сваєго, заносі єго за сто девять земель у десятоє царство, там тебе пій і ести і растєснутьє» [2, № 702]; «Цариця Яриця <...> посилий ти три сєстри: Марію-Полумарію, Анну-Полуанну, Лукер'ю-Полулукер'ю» [4, 45]. Разом з тим, *ярий* не використовується в описах потойбічного. Про це свідчать, зазначені вище, тексти від укусу змії, де Ярцю / Яриці надаються відповідні титули, що указують на їхній статус. В інших категоріях замовлянь, де здійснюються магичні маніпуляції із зміями, ім'я Ярець уникали називати, застосовуючи побутові найменування – змія / гадюка, що асоціювалися з територією чужого / отруйного / «поганого»: «(Гадюка) чаротоўє, болотоўє, можоўє <...> збірайте свою кроў, сисайте і йопуху не пускайте»; «(Змеї) <...> сивайтеся і *погану* кров сосайте і єє постягайте» [2, № 687, 688], що дозволяло дії агресивного характеру «Шавєлб-шавєлб <...> будєм табє бійть, пабіваць, асінавим колом прабіваць <...> кроў тваю пагану праліваць» [2, № 685].

Опозиційним елементом *ярої* / *живої* крові (+) виступає рівнозначна по силі *люта* кров (-): «На синьому морі лютий змію реве. «Чого ти, лютий змію, ревеш?» «Бо нема мені чим дітей годувати». «Іди, лютий змію, у N двір, і візьми од раба Божого N молитвенного і хрещеного люту кров і будєш мати, чим дітей годувати» [7, Т. 1, 144]. Зазначений текст відрізняється від інших замовлянь, оскільки провокує витікання *лютої* крові, тому міг супроводжувати флеботомією. Навмисне випускання зайвої крові з тіла застосувалося як терапевтичний засіб і в плані семантики зіставляється з обрядами, що регулювали надмірність природної вологи: «Ішла граза, бігла й вада, граза сунялася, у (ім'я) і кроў сунялася» [2, № 295]. В цьому разі наявними є смислові паралелі тіло / кров – земля / волога. Відповідні зіставлення зустрічаємо в лікувальних текстах, в яких відсутність роси (природної вологи) провокує зупинку кровотечі (тілесної вологи): «Ти, косо, не бійєя нічого і не пускай Божої роси і святої крові» [4, 34]; «Святий Ян, стрічник Божий, приступай доброю порую, рбнєю росую до білої кості, до червоної крові. Врєчї (порух) одверни, а спір (з-порою / з удачею – прим. авт.) приспори, а назад савятую росу заверни» [2, № 29]. Звідси смислові аналогії кровоносних судин з водними артеріями. Активною тут виступає вторинна моделювальна система, де міфологічні характеристики «зразкової» вселенської ріки, образ якої є одним з головних у сакральній географії індоевропейців [8, 527-533], проектує ідеальні стани кровообігу людини: «Ішов Христос до Ордані-ріки, і Ангел ішов.

Христос став і Ангел став, і Ордань-ріка стала, кров правої (або лівої) руки перестала» [4, 38]; «На Сияньський гори стоїть три криўяни, водяна, медяна, криўяна, водяну пролиў, медяну пропиў, криўяну примовлю. Стій, кроў, ў ріках, як вода в Ярданях»; «Встань, кроў, ў рані, як вода ў Ярдані» [2, № 286, 290]. За логікою міфу інші ріки є похідними від міфологічної праріки, тому перешкоджання течії води (гатіння греблі, табанення веслом) також моделює зупинку кровотечі: «На морі на лукомор'ї стоїть красна дівиця, веселечком воду розганяє і кров тобі замовляє» [4, 35]; «Край червоного моря, камінь лежить» [6, № 22].

«Радикальним» і, напевне, найдавнішим методом зупинки кровотечі є припікання / дезінфікування поранень, отриманих на війні чи полюванні. Тамування больового шоку супроводжувалося відповідними текстами з присутністю сакрального Цілителя Ісуса Христа: «Іхав Сус Христос кам'яним мостом на осляті. Січе-рубас, і кров протікає. Огонь горить, і кров кипить: огонь заливає, і кров заливає народженому, молитвяному, хрещеному рабу (ім'я)»; «Ходить Сус по небу, трісочки збирає, огонь розкладає, огонь не горить, кров не біжить» [4, 35].

Очисний / священний вогонь, який *рятує*, протиставляється пекельному жару хвороби, що *сушить* / *в'ялить*: «Тут вам (уроки) пити й гуляти, й розкошувати, а тут не бувати, червоної крові не пити, жил не сушити»; «Тут вам (уроки) не стоять, жовтої кості не ломить, червоної крові не сушить, білого лица не білить, русої коси не сушить, щирого серця не в'ялить»; «Тут вам (уроки) не бувати і жовтої кості не ламати, і червоної крові не ссати, і білого тіла не сушити» [4, 51, 52, 55-56]. Підвищення температури зумовлює сухість / візуальне знекровлення тіла (симптоматичну блідість) і вимагає його додаткового зволоження, що здійснювалося за допомогою *святої* / *живої* води, якою поїли недужого, витирали його лице, руки, груди і ноги, після чого виливали в глухий кут (аналогічні дії властиві поховальному обряду): «Помагаєш ти, вода явлена, очищаєш ти, вода явлена, і луга, і берега, і середину! Очищай ти, вода явлена, народженого від прозору продуманого, погаданого, зустрічного, водяного, вітряного, жіноцького, парубоцького, дівоцького» [4, 56].

Критична недостача тілесної вологи / крові зіставляється з абсолютною сухістю природних об'єктів – каменя і піску, тому ці об'єкти експлуатуються обрядом тоді, коли необхідно «радикально» осушити поранене місце: «Пане Яне, гдє ти сподзївався, гдє ти покусався. Ідзі на сіне море білий камінь. З білого каменя кров не канє, так к рабу Божьему целу твой яд [не] прїстане» [2, № 695]; «Чорний камінь не движись, християнська кров остановись» [4, 38]. Невипадково у фольклорі камінь і пісок виступають атрибутами потойбічного світу, оскільки покійних ховали нижче прошарку гумусу: «Прибудь, прибудь, мій таточку, тепера ко мні, / Ой дай мені порадоньку бідній сироті. / Ой рад би я, дитя моє, прибути к тобі, / Насипано сирой землі на груди мені, / Засипано піском очі – не гляну к тобі / Засипали уста крові – не мовлю к тобі [9, 115]. Абсолютна сухість каменя, а відтак непридатність до життя, стає ключовою ознакою в мотивах відсилання істот, що асоціюються з надлишковою земною вологою: «Под камінь поўзіте (гадина, вуж, слимина), і камінь гризіте, і на вік вічний там пропадіте» [2, № 699]. Відповідного значення набувають схожі сюжети, зокрема сіяння на камені «рожі / репки» (словесне моделювання неможливості росту / життя): «Ішли три самкі, цєраз три реки, посадзілі репку, репка не прїнялась, кроў занялась» [2, № 301]; «Іхав чоловік по каменю орати каменними сохами, каменними волами і наорав каменю, і наорав роженьки. Як роженьки не зойти, так і з мого суства крові не пойти» [4, 35]. Пор. каменем придавлювали сорочку, хворого на лихоманку.

На відміну від інших замовлянь, тексти від кровотечі оперують з предметами, що персоніфікують потойбічне. Відповідне балансування на межі життя і смерті (гаряче має перетворитися на холодне, рухоме на нерухоме, рідке на тверде, червоне на чорне) має дозуватися обрядом, оскільки загрожує спровокувати протилежні наслідки (занадто зупинити кров). У зв'язку з цим існують відмінності в частотності повторення різних тестів і образів. Наприклад, замовляння «від уроків» могли повторювати до 27 разів поспіль (3 Ч 9). З метою запобігання розвитку / обмеження дії «уроків», «переляку», «лихоманки» вживали заперечні частинки *-не-* / *-ні-*: «<...> (лихоманка) ліца не палі, серца не таміць, краві не разліваць, нага за нагою, погание думи за сабою» [2, № 228]. Натомість в текстах від кровотечі кількість повторів не перевищує 1-3 рази. Відповідні обмеження пояснюються присутністю небезпечних образів – посланців з «того» світу: старців / калік, неповноцінних і гіпертрофованих істот, надмірне називання яких могло «матеріалізувати» їхню при-

сутність: «Ішли старці трьома потоками. Старці стали, кров перестала. Ішов Святий Господь На Осіяньську гору. На Осіяньській горі Суса Христа мучили. Господи, одверни од наглої крові смерті» [4, 34]; «Ішли калекі через три речкі, несли воду через калоду» [2, № 292]; «Де сонце ходить, там кров знімається, де сонце заходить, там кров запікається» [6, № 22]: «Коло синього моря безребра овечка стояла» [4, 36]; «Летит ворон без крыл, без ног, садиться ворон к рабу (ім'я) на главу и на плечо. Ворон сидит, посиживає, рану потапливає. Ты, ворон, рану не клюй, ты, руда, из раны не беги. Идет старец, всем ставец, несет печать. Ты, старец, остановись, ты, ворон, не каркай, ты, руда, не капни. Крови не хаживать, телу не баливать. Пух земля, одна семья» [10, 58].

Висновки. В міфологічних уявленнях і-є кров сприймається як субстанція, що насичує живе тіло, тому в лікувальних текстах вона набуває полярних характеристик – її нестача / відсутність спричиняє захворювання / смерть, натомість її надлишок також є шкідливим. Аналогічні вірування походять з етіологічних міфів, в яких всесвіт ототожнювався з тілом людини, де кров зіставлялася з природною вологою — ріками, росою, дощем.

Очевидною ознакою замовлянь від кровотечі є фактична відсутність абстрактних понять, які позначають кров, що свідчить про архаїчне походження текстів. Натомість «якість» крові маркується за допомогою конкретних значень, зокрема кольору, дотику і смаку. Звідси походження опозицій («чорне / червоне», «холодне / гаряче», «статичне / рухоме», «солодке / погане, недобре»), частини яких указують на різні стани крові.

Опозиційні відношення формують систему координативних значень, де червоне, гаряче, рухоме, солодке провокують створення смислових відгалужень, що визначають ступінь її життєвої активності. Найпотужнішим, з погляду обряду, виступає *яра кров*, що межує з іншими поняттями з коренем *-яр-*, які позначають природну силу – *ярий, яркувати, яровина, яр* тощо. Відтак в соціумі цим словом називали «перших серед рівних» – представників влади і військової аристократії (Ярослав, Ярополк, Яромир); в традиційних віруваннях – статусних міфологічних істот (ярців, ярчуків: суф. *-ук-* вказує на належність до «клану сили»). Зважаючи на вищевказане, напрошується висновок, що *-яр-* є складовою частиною міфологічного титулу, пов'язаного з ідеєю життя, тому в лікувальних текстах він не розповсюджується на представників потойбічного світу.

Надмірність «ярої сили», яка шкодить, обумовлена обрядом, тому «яру кров» (зайву силу) випускали, що пояснює міфологічний підтекст флеботомії. Інакше кажучи, рух крові по артеріям (тіло) зіставляється з плином ріки (всесвіт), потужна течія якої руйнує береги, внаслідок чого зайву кров, що спричиняє «яроість» (в текстах «ятрась» – артеріальний тиск, стрес, переляк) виводили з тіла. Образ *ярої крові* відрізняється від схожої за значенням *лютої крові* / шкідливої / отруйної.

Вище зазначалося, що світоглядною основою цих вірувань є ототожнення природної і тілесної вологи. Так, надмірні дощі, тривалі паводки зіставляються з «зайвою» кров'ю. У зв'язку з цим існували обрядові правила її випускання (флеботомії), оскільки це загрожувало відтоку вселенської крові – природної вологи і спричинити загальне зневоднення / засуху. Асоціативні зіставлення природної і тілесної вологи пояснюють, чому в текст міфу упроваджено образ священної ріки (Йордану), яка виступає своєрідним еталоном течії усіх водних / природних і кров'яних / тілесних рік.

Натомість засуха асоціюється з нестачею крові і навпаки, тому під час лихоманки / «жару», що спричиняє висихання тіла, хворого зволожувати / витирати росою. Відповідно збивання роси (навмисне зневоднення) могло спричинити знищення посівів / худоби і було небезпечним для здоров'я і життя господаря поля (в звичаєвому праві магичні маніпуляції з росою вважалися злочином). Зворотною дією є «зволоження» землі «тілесною росою» – кров'ю жертви. Наприклад, в Київській Русі напередодні перунового дня приносили в жертву неодружених хлопця і дівчину (тих, хто «в соку»), .

Схожими є також тексти від кровотечі. Щоб зупинити витікання життєдайної вологи, «гатили» греблю або зверталися до каменя і піску – об'єктів, що асоціювалися з абсолютною сухістю. Їхнє магичне використання дозувалося обрядом, оскільки є небезпечним для природної / тілесної вологи. Схожим є апелювання до потойбічних (безкровних) / лімінальних (малокровних) істот – безреброї овечки / калік, називання яких могло спровокувати їхню появу (сполучається з міфологічною семантикою надуманого чоловіка).

Концентрація абсолютної сухості каменя і піску експлуатується обрядом, коли необхідно висушити до останку щось занадто вологе. Наприклад, слимаків і змій (асоціація з

надмірною вологою) відсилають під камінь, яким придавлюють також речі недужого, імітуючи тим самим поховальні звичаї нечистих покійників. Інакше кажучи, камінь проектує свою сухість на предмети, що з ним зіставляються: рідку кров перетворює на тверду, живу людину – на покійника (пор. з кам'яними надгробними стелами).

Радикальним методом зупинки крові є припікання пораненого місця, тоді вогонь є святим. Його використання є компетенцією головного Цілителя – Ісуса Христа, оскільки застосування вогню межує з поняттям смерті. Внаслідок цього тексти від кровотечі виголошували один раз або тричі, на відміну семи-, дев'яти- і двадцятикратного повторення замовлянь від лихоманки, уроків чи переляку.

Отже, образ крові концентрує значення, що стосуються символіки життя, що спонукає до утворення опозиційних відношень: червоний / чорний, гарячий / холодний, солодкий / гіркий, швидкий / повільний, ярий / лютий, тому з символікою крові пов'язані ключові культурні концепти, що асоціюються з поняттям сили.

Список використаної літератури

1. Дуйчев И. К вопросу о языческих жертвоприношениях в Древней Руси / Культурное наследие Древней Руси: истоки, становление, традиции / отв. ред. В. Г. Базанов ; ред. М. Б. Храпченко. – М. : Наука, 1976. – С. 31-34; Клейн Л. С. Воскрешение Перуна. К реконструкции восточнославянского язычества. – СПб. : Евразия, 2004. – 480 с.; Успенский Б. А. Филологические разыскания в области славянских древностей. (Реликты язычества в восточнославянском культе Николая Мирликийского). – М. : Издательство Московского университета, 1982. – 245 с.; Рыбаков Б. А. Язычество древней Руси. – М. : Наука, 1988. – 784 с.; Рыбаков Б. А. Язычество древних славян. – М. : Наука, 1994. – 608 с.; Кровь в верованиях и суевериях человечества : сборник / [сост. примеч. В. Ф. Войков]. – СПб. : София, 1995. – 480с.
2. Полесские заговоры (в записях 1970-1990-х гг.) / [сост. подготовка текстов и коммент. Т. А. Агапкиной, Е. Е. Левкиевской, А. Л. Топоркова]. – М. : Индрик, 2003. – 752 с.
3. Материалы для Словаря древнерусского языка по письменным памятникам. Труд И. И. Срезневского. Издание отделения русского языка и словесности Императорской академии наук: в 3 т. – СПб. : Типография Императорской академии наук, 1893-1903. – Т. 1. – 1993. – 1420 [49] с.; Т. 2. – 1895. – 1803 с.; Т. 3. – 1903. – 1683 с.; Дополнения. - 1912. – 272 [13] с.
4. Рецепти народної медицини, замовляння від хвороби (записані Я. П. Новицьким, П. С. Єфименком, В. П. Милорадовичем) // Українські чари / [упор. О. М. Таланчук]. – К. : Либідь, 1992. – С. 32-95.
5. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. ; [пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачёва] / [под ред. и с предисл. Б. А. Ларина]. – М. : Прогресс, 1986-1987. – Т. 1 (А – Д). – 1986. – 576 с.; Т. 2 (Е – Муж) – 1986. – 672 с.; Т. 3 (Муза – Сят). – 1987. – 832 с.; Т. 4 (Т – Ящур) – 1987. – 864 с.
6. Українські замовляння / [упор. М.Н. Москаленко, авт. передм. М.О. Новікова]. – К., 1993. – 309 с.
7. Чубинський П. П. Мудрість віків. Українське народознавство у творчій спадщині Павла Чубинського : в 2 т. – К. : Мистецтво, 1995. – Т. 1. – 224 с., іл.; Т. 2. – 224 с., іл.
8. Иванов В. В., Топоров В. Н. Индоевропейская мифология // Мифы народов мира : в 2 т. / [пор. ред. С.А. Токарева]. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 1. – С. 527-533.
9. Костомаров Н. Славянская мифология. Исторические монографии и исследования. – М., 1995. – 688 с.
10. Сказания русского народа, собранные И. П. Сахаровым. Народное чернокнижие, игры, загадки, приговоры и притчи, народный дневник, праздники и обычаи / [вступ. ст., подгот. В. П. Аникина, худож. А. А. Семенов]. – М. : Художественная литература, 1990. - 397 с.

References

1. Dujcev, I. (1976) *To the question about the pagan sacrifices in Ancient Russia* / Cultural heritage of Ancient Rus': origins, formation, tradition. – М. : Nauka (in Russ.); Klein, L. C. (2004) *Resurrection Of Perun. The reconstruction of Slavic paganism*. SPb. : Eurasia (in Russ.). Uspenskiy, B. A. (1982) *Philological researches in the field of Slavic antiquities. (Relics of paganism in the East Slavic cult of Nicholas of Myra)*. М. : Publishing house of Moscow University (in Russ.); Rybakov, B. A. (1988) *Paganism of ancient Russia*. М. : Nauka (in Russ.); Rybakov, B. A. (1994) *Paganism of ancient Slavs*. М. : Nauka (in Russ.); *Blood in the beliefs and superstitions of mankind*. SPb. : Sofia, (in Russ.)
2. *Poleskie zagovory (in the records of 1970-1990-ies.)* (2003). Moscow : Indrik (in Russ.)
3. *Materials for the dictionary of old Russian language according to written monuments to the memory*. The Work Of I. I. Sreznevsky. St. Petersburg. : Printing house of Imperial Academy of Sciences. – Vol. 1,2,3. (in Russ.)
4. *Recipe on custom medicine from disease* (1992). *Ukrainian magic*. К. : Lybid, 1992. (inUkr.)
5. Fasmer, M. (1986) *Etymological dictionary of Russian language* : in 4 vol. М. : Progress.; V. 2.; V. 3 V. 4 (in Russ.)
6. *Ukrainian magic* (1993). Kyiv : Dnipro (in Ukr.)
7. Chubinsky, P. (1995) *Wisdom of the centuries*. Ukrainian customs in the heritage of Paul Chubinski. К. : Art. Vol. 1.; Vol. 2. (inUkr.)
8. Ivanov, V. V., Toporov V. N. (1991) *Indo-European mythology. Myths of the world : in 2 volumes*. – М. : Soviet encyclopedya. Vol. 1. (in Russ.)
9. Kostomarov, N. (1995) *The Slavic mythology. Historical monographs and studies*. – Moscow : Charli (in Russ.)
10. *Tales of the Russian people gathered by I. P. Sakharov. People's black books, games, puzzles, pre-slava and*

Proverbs, folk's diary, holidays, and customs(1990). Moscow : Artistic literature (in Russ.)

TEMCHENKO Andriy, Candidate of Sciences (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
e-mail: temchen@ukr.net

BLOOD IN THE MYTHOLOGICAL THOUGHT OF THE EASTERN SLAVS (ON THE MATERIAL OF MEDICAL CONSPIRACY)

Abstract. Introduction. *In the context of Indo-European mythology interesting is the theme of blood ritual which was practiced by the ancient Slavs. Most often research is limited to the symbolism of blood in ritual sacrifice. However, it remains understudied topic of the semantics of blood from the mythology of the treatment.*

Purpose is to study the problematic aspects associated with the semantics of blood in the medical texts of the population in Ukrainian and Belarusian Polisia: semiotic design, built on the principle of binary semantic oppositions.

Results. *In mythological thought of the Slavs blood is seen as a substance that nourishes a living body, therefore, in medical texts it acquires polar characteristics – its lack causes disease / death, but its excess is also harmful.*

Clear sign of conspiracy from the bleeding is the actual lack of abstract concepts that represent the blood that indicates the origin of archaic texts. But «quality» blood is labeled with specific values in a particular color, touch and taste. The origin of the opposition («black / red», «cold / hot», «static / movable», «sweet / bad»), parts of which indicate different state of the blood.

Opposition relations form of system coordinating values where red, hot, moving, sweet provoke the creation of semantic branching, which determine the degree of its vitality. The most powerful, from the point of view of the ritual acts of ardent blood that borders on other concepts with the root, which denote natural power. In society it refers to government officials and military aristocracy (Yaroslav, Yaropolk, Jaromir); in traditional beliefs – the status of mythological creatures. Blood is an integral part of the mythological title that is associated with the idea of life, therefore, in medical texts it does not apply to representatives of the other world.

The redundancy of «awesome power» that harm caused by ritual, so the «blood» (excessive force) produced, which explains the mythological subtext. In other words, the movement of blood through the arteries (the body) is matched with stream (the universe), powerful which destroys the shore, resulting in extra blood, causing a «rage», taken out of the body. The image of the ardent blood differs from similar in meaning fierce blood / harmful / poisonous.

The ideological basis of these beliefs is the identification of natural and bodily moisture. Excessive rains, prolonged flooding are mapped to the «extra» blood. In this regard, there was ritual, the rules of its release (phlebotomy) because it threatened the universal outflow of blood is a natural moisture and cause general dehydration / drought. Associative mapping of natural bodily moisture and explaining why in the text of the myth is embedded the image of the sacred rivers (the Jordan) which is a kind of standard of flow of all water / natural and black / Nude year.

Drought is associated with lack of blood and Vice versa, so during fever / heat, leading to drying of the body of the patient to humidify / wiping dew. According to whipping dew (intentional breakfast) could lead to destruction of crops / livestock and was a threat to the health and life of the owner of the field (in the customary law of magical manipulation with dew was considered a crime). Reverse action is «hydration» of the earth «body dew» – by the blood of the sacrifice. For example, in the Kiev Rus on the eve of the Perun's day is sacrificed with an unmarried guy and a girl.

Similar is lyrics from bleeding. To stop the leakage of life-giving moisture «beat» the dam or turned to sand and stone objects, which were associated with absolute dryness. Their magical use of dualist rite, because it is a threat to natural / bodily moisture. Similar is the appeal to the supernatural (bloodless) / melotronic creatures – sheep / the crippled, the naming of which can provoke their appearance (goes well with the mythological semantics of the so-called husband).

The absolute concentration of dry stone and sand operated by the rite, when it is necessary to dry until the end of something too wet. For example, slugs and snakes (Association of excess moisture) is sent under a rock, which crushed also things the patient, thereby simulating the burial customs of the unclean dead. In other words, the stone designs of your dry items that are matched with him: the liquid blood turns into solid, living person – a dead man.

Conclusion. *The image of blood concentrating the meaning for the symbols of life that leads to the formation of the opposition ties: red / black, hot / cold, sweet / bitter, fast / slow, spring / February, so the symbolism of blood associated key cultural concepts associated with the concept of force.*

Key words: *myth, blood, therapeutic ritual, stone, text, magic.*

Одержано редакцією 22.11.2016
Прийнято до публікації 23.12.2016